

education

Department:
Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**XITIFIKHETI XA LE HENHLA XA
RIXAKA**

GIREDI YA 11

XITSONGA XA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA RES (FAL)

PAPILA RA 1 (P1)

NTIVORIRIMI 2007

MEMORANDAMU

Memorandumu leri ri na 7 wa tipheji.

XIYENGE XA A: XIKAMBELANTWISISO

XIVUTISO XA 1

- 1.1 Manharhu. ✓ (1)
- 1.2 Hikuva ku vuriwa leswaku Hlulani u tlhavekile loko a vona ku humelela ka munghana wa yena Hlayiseka, ematshan'weni yo amukela leswaku u kumile munghana wa xiyimo xa le henhla, loyi a a ta tinyugubyisa ha yena. ✓✓ (2)
- 1.3 Mambirhi. ✓ (1)
- 1.4
- 1.4.1 Hi swona✓ hikuva ku vuriwa leswaku xibedhlele xa Letaba xi kumeka evupeladyambu bya loxhixi ra Nkowankowa, kasi vuxeni yi langutane na vupeladyambu. ✓✓ (3)
- 1.4.2 A hi swona. ✓ U va sorile ntsena eka ku va va endlile leswaku a dyondzela vuthicara. ✓✓ (3)
- 1.5 Hikuva a nonoheriwa ku dyondza loko hi tlhelo a fanele ku hlayisa ndyangu wa yena. ✓✓ (2)
- 1.6
- 1.6.1 Wa tiphina hi vutomi. ✓✓ (2)
- 1.6.2 A yi n'wi vilerisa. ✓✓ (2)
- 1.6.3 A a tluriwa hi tidyondzo/a a nga fiki eka yena hi ku dyondza. ✓✓ (2)
- 1.7 Mahahlwa. ✓ (1)
- 1.8 Sayense na Metse. ✓ (1)
- 1.9 (c) (1)
- 1.10 I ku aka yindlu ya manyunyu na ku xava movha lowu wu nga ta vilerisa vanhu/ku tifumisa. ✓ Xikongomelo lexi xi bihile hikuva xi taleriwile hi ku va munhu a tilavela swa yena ntsena ku tlula ku pfuna rixaka. ✓✓ (3)

- 1.11 Hikuva eku heleni ka vhiki rin'wana na rin'wana a a ya ekaya. √√ (2)
- 1.12 Vakamberiwa va nga nyika dyondzo yin'wana ni yin'wana leyi fambelanaka ni mongo wa xitshuriwa lexi. Xik: Ku va na vuxiyaxiya eka ku hlawula ntirhovutomi swi na nkoka; tivonele eka vanghana lava u va hlawulaka, sweswo-sweswo. √√ (2)
- 1.13 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xikombiso: Mintirho hinkwayo yi na ntikelo wo fana, naswona ku hava ntirho lowu nga humelelaka loko wu yima wu ri woxe. Loko vuthicara byo fa, vudokodela a byi nge swi koti ku hanya na byona. (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 30

XIYENGE XA B: NKATSAKANYO/NKOMISO WA NDZIMA

XIVUTISO XA 2

- NKOKA WA MAHUNGU: NKATSAKANYO/NKOMISO A WU FANELE KU KATSA TIMHAKE LETI LANDZELAKA:

- Ku tiveka ka HIV/AIDS hi vanhu hinkwavo. ✓
- Ku dlayiwa ka vanhu vo tala hi HIV/AIDS. ✓
- Ku lemukisiwa ka vantshwa hi ta HIV/AIDS hi va ka *Love Life*. ✓
- Nhlayoxikarhi ya malembe lama nga ta hanyiwa hi matiko ya Swaziland na Zimbabwe. ✓
- Mhaka ya ku pfumaleka ka vadyuhari hi ku famba ka nkarhi. ✓

- MAPELETELO ✓✓

(5)

- MAHIKAHATELO ✓✓

(2)

- SWIVULWA LESWI TWALAKA ✓

(2)

(1)

NTSENGO WA XIYENGE XA B: [10]

MAAVELO YA TIMARAKA

SWILAVEKO NA TINHLAMUSELO	TINHLAMUSELO TA VUSWIKOTI	TIMARA-RAKA	TIPHE-SENTE
Nkatsakanyo/nkomiso wu pfumala swihoxo; wa kongoma; wu kombisa leswaku mukamberiwa u twisisile na ku landzelela swilaveko hinkwaswo hi ndlela ya xiyimo xa le henhla, timhaka hinkwato ta nkoka ti tsariwile; wu na nandzelelano.	Xa risuna no hlawuleka	9-10	90-100
Swilaveko swo tala leswi nga laha henhla swi landzeleriwile; nkatsakanyo/nkomiso a hi wa risuna ku fana na lowu nga laha henhla.	Xa nkoka	8	80
Wa hlayeka kambe ku katsiwile na timhaka tin'wana leti nga riki ta nkoka; timhaka to talanyana ta nkoka na tona ti tsariwile.	Xo saseka swinene	7	70
Nkatsakanyo/nkomiso wu na timhaka ta nkoka leti nga riki ehansi ka 50%; a wu nge fikeleli ku katsiwa eka xiyenge xa nkatsakanyo/nkomiso wo saseka swinene; ku na mahungu lama nga lavekiki lama onhaka vunene bya nkatsakanyo/nkomiso.	Xo saseka	6	60
Ku na timhaka to karhi ta nkoka; ku na timhaka to tala leti nga lavekiki; a wu ndlariwanga kahle ngopfu; mavekelo ya timhaka ya hoxekile; wu le xikarhi.	Xa le xikarhi	5	50
Nkatsakanyo/nkomiso wu hava nkhlulukelano wa timhaka; wu longoloxela marito handle ka nandzelelano; timhaka to tala ta nkoka ku hava; ku na vumbhoni byo komba leswaku mukamberiwa wa tikeriwa eka ku ringeta ku katsakanya/komisa.	Xo ka xi nga nyawuli	4	40
Ku na vumbhoni byo komba leswaku ko va na ku twisisa kutsongo ka vutshila bya matsalelo ya nkatsakanyo/nkomiso; ku na swihoxo swa mahlamuselelo; timhaka to tala hi leti nga lavekiki; ku na timhakanyana ta nkoka leti nga riki hansi ka yin'we.	Xo phyama	3	30
Ku na vumbhoni byo kombisa leswaku mukamberiwa u ringetile ku endla nkatsakanyo/nkomiso; a swi tikombi a ri na ku twisisa ka leswi lavekaka eka nkatsakanyo/nkomiso, hileswaku wa phewa.	Xo phewa	2	20
Ku na vumbhoni byo komba leswaku mukamberiwa a nga twisisi swilaveko swa nkatsakanyo/nkomiso naswona nkatsakanyo/nkomiso wa kona wa huhula; wa xitshuriwa xo kopiwa kunene.	Xo huhula	0-1	0-10

NTSENGO WA XIYENGE XA B: [10]

XIYENGE XA C: NTIVORIRIMI NA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3.1

3.1.1

3.1.1.1 Hlaselani u phurumurile swiambalo **swo tala**. √√ (2)

3.1.1.2 Hlaselani u phurumurile xiambalo **xin'we ntsena**.√√ (2)

3.1.2 Munhu a nga koti ku tiva leswi nga ta humelela eka nkarhi lowu taka/Hi nge tivi swa le mahlweni, kumbe swi ta va leswinene kumbe leswo biha. √
Mukamberiwa a nga endla xivulwa xin'wana ni xin'wana lexi twalaka, lexi nga ta humelerisa nhlamuselo leyi yi nyikiweke laha henhla. √√ (3)

3.1.3 (a) Emavhengeleni. √ (1)
(b) Vambuyangwama (1)

3.1.4 Swinene. √ (1)

3.1.5

(a) hi kwalaho. √ (1)

(b) hikwalaho. √ (1)

3.1.6

(a) A a ri na ntolovelu wo **yiva/wo kanganyisa/wo endla swilo hi ndlela yo ka yi nga hetisekangi**. √ (1)

(b) A a ri karhi a bisa swin'wana hi ku **kandziyisa khodi** ya swona emuchinini. √ (1)

3.1.7 (a) Hukuri. √ (2)
(b) Magayisa (1)

3.1.8 Macingelana a nga fanelangi ku khomakhoma mindzhwalo ya Bra Stix. √ (1)

3.1.9 Manana u ndzi nyikile timanga leswaku ndzi ya n'wi xavisela. (2)

- 3.1.10 'Tihela' leyi nga eka xivulwa yi kombisa swilo swimbirhi leswi munhu a nga na swona. Mukamberiwa u fanele ku vumba xivula hi rito 'tlhela' ri humelerisa nhlamuselo yo hambana ni leyi. Xik. **Loko ndzo kala ndzi tlhela, a ndzi nge he vuyi.** √√ (2)
- 3.1.11 Loko a hetile ku vunga-vunga swiambalo, a a fanele ku va a kongomile eka muchini lowu a wu biwa hi Hlaselani leswaku a ta n'wi hakerisa. √√ (2)
- 3.1.12 Nkulukumba Bamjee u lerisile Bra Stix leswaku a yisa ndzhwalo wa yena leswaku a ta wu secha. √√ (2)
- 3.1.13 Swi kale swi **thumbiwa** leswaku muxaxaxa wu **biwile** hi Hlaselani, kutani a khomiwa ivi a yisiwa ejele. √√ (2)

XIVUTISO XA 3.2

Xiya xinavetiso lexi landzelaka laha hansi, ivi u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka xona.

- 3.2.1 Hi lava tsakelaka bolo ya milenge/swipano leswi nga ta phikizana. (1)
- 3.2.2 Ku koka rinoko ra vahlayi/Leswaku vanhu va ta hi xitalo hi xikongomelo xo tikumela vhawuchara na ku wina movha. (2)
- 3.2.3 Hikuva nhlokomhaka hi yona mhakankulu eka xinavetiso na ku endlela leswaku vahlayi va yi vona hi ku olova no hlaya handle ko tikeriwa/ku endlela leswaku yi hatla yi koka mahlo ya vahlayi na leswaku va wela-wela. (2)
- 3.2.4 Marito lawa ya kucetela muhlayi leswaku a swi twa leswaku loko o ka nga yi exitediyamu, u ta tikayiveta nkateko. (2)
- 3.2.5 Hakanyingi mavito wolawo yo ndhundhuzela xipano vanhu va ma tsakela na ku tinyungubyisa ha wona tanihi vanhu lava tsakelaka ku phatiwa hi swivongo swa vona/**Va lava ku nyanyula vaseketeri va swipano swoleswo.** (2)
- 3.2.6 Ku koka rinoko ra vahlyai/vaamukeri va mahungu/ku komba vuxaka lebyi nga kona exikarhi ka TELKOM na ntlangu wa bolo. (1)

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 40

NTSENGO WA TIMARAKA: 80